

100 éve született

SARKADI IMRE

1961. április 12-én Jurij Alekszejevics Gagarin szovjet űrhajós a Vosztok-1 fedélzetén, gondolom valamikor a reggeli órákban vagy napközben elindult Bajkonurból az űrbe és másfél óra alatt megkerülte a Földet.

1961. április 12-én, Kondor Béla festőművész belvárosi, Bécsi utca és a Fehérhajó utca sarkán álló ötemeletes bárházának legfelső szintjén lévő műtermében, az esti órákban baráti összejövetel volt. Supka Magdolna művészettörténész – jelenlévő tagja e társaságnak – mesélte el nekem még a 80-as évek elején a következőket: Sarkadit mindig izgatta a repülés, a magasság, tériszonya bizonyosan nem volt, s talán ezért is számos szokatlan, a magasságokhoz köthető „szórakozása” közé tartozott sokféle kihívás (ma úgy mondanánk, tájékozatlan kívülállók, hogy az adrenalin termelését fokozó extrém sport) a tetőn-járástól kezdődően az ablakokban való függeszkedésig. Ilyen és ehhez hasonló, látványos vakmerőségeivel hívta fel környezetét legtöbbször aggódó figyelmét. Aznap tét az volt, hogy vajon végig tud-e menni a műteremlakáshoz tartozó erkély kőkorlátján. Majdnem sikerült. Talán ha kevesebbet iszik. Vagy hát?

A mi kultúránkban nehezen tudunk mit kezdeni a halállal, e módjával különösen. Sarkadi halálát – talán ezért is – többen jelképesnek fogták fel; a levert forradalom és egyáltalán a rendszer ép ésszel felfoghatatlan és nehezen elviselhető létében a bukott angyal megtestesítőjét látták benne. Az angyalét, aki két lehetséges véglet, a lét felfoghatatlan határértékei közt repdes és megtérni vágyik, de hát azo-

kon a végpontokon nincs leszállópálya. Kapaszkodók vannak, de a lényeg – talán – nem a megérkezésben van, így hát ez az angyal nem tud fennmaradni. A jóbarát és házigazda Kondor festészetében, a repülés mindig is központi téma volt. Sokat foglalkozott annak kultúrtörténetével, fizikájával (repülőmodelljeit többnyire maga készítette), szimbolikájával és metaforáival, Ikaros és Daidalosz, apa és fiú szállni vágyakozó kísérleteinek a megérthetőségével, tragikus végkimenetelű repülésük sokféle ábrázolásával, amelyhez a barát elvesztésének a körülményei, a Sarkadiban is megjelenő démoni erő további motívumokat szolgáltatott. Kondor Béla negyvenegy évesen halt meg.

Sarkadi egyik fő művében, az *Elveszett paradicsom* című drámában a főszereplő Zoltán mondja a következőket:

„...Te böles vagy, apám, irigylésre méltóan böles, ne sajnálj, nincs okod, hogy sajnálj. Megszereztem eddig az élettől mindent, ami szép és jó volt. Mi van még? Ugyanennek az ismétlődése. Arra már nem vagyok kíváncsi. A börtönre se. Aból csak a te-fajta természetű ember tudna profitálni, engem összetörne. Rokkant, szegény, elaggott kuvaszként jönnék elő belőle, utálom ezt a leendő magamat, ha rá gondolok... Nem akarok ilyen lenni. A halál már akkor érdekesebb...”

Prózai munkássága több korszakra, tematikus szakaszokra osztható.

Húszas éveiben (a háború és a közvetlen utána következő évek), nyiladozó és gyarapodó műveltségének bőségében létezve, az ókori klasszikusok (főleg a görögök) filozófiai és etikai tárgyköreit igyekszik tovább elemezni, boncolgatni (például az *Oidipusz megvakul* című novellája, a *Párbaj az igazságért*, vagy a *Szatír bőrében* című esszéisztikus elbeszélései).

Második korszaknak a világháborús traumák, az egykor volt polgári értékrend teljes szétesése (e csoportnak talán kiemelkedő darabja a *Szőkevény*), ill. annak ábrázolása tekinthető, míg a harmadik korszak a legbonyolultabb, legösszetettebb Sarkadi életművében. Mint egykori újságíró, nyitottsága és kutató érdeklődése, az ország nagyon sok részére vezeti el. 1948, az ő életében is fordulat, hiszen országjárásai során közelebről ismeri fel az egyén és a közösségek, a hatalom és az eszmék között egyre kevésbé rejtőzködő ellentmondásokat, miközben a szocializmushoz viszonyuló korábbi elköteleződése egyértelmű volt. Sarkadira nagy hatással van ezekben az időkben Joyce *Ulysses-e*, annak a gondolatnak, érzésnek a felismerése, hogy a dolgoknak kezd önálló életük lenni. És ezekkel mind nehezebben birkózott meg. Igazságkeresései, bár a jelenből nézve nem tűntek romantikus elképzeléseknek, ám ezeknek a morális kérdésfeltevéseknek, dilemmáknak van egy nem elhanyagolható sajátosságuk: válaszokat igényelnek. És ezek a válaszok vagy nem jöttek vagy nem álltak meg a lábukon.

Versenyre és elégtételszerzésre kiélezett kultúrákban ez a társadalmi labilitás, érzékenyebb polgárok köré egy irracionális teret hoz létre.

Sarkadi esetében ez úgy nyilvánult meg, hogy megjelentek a démonok a maguk kísértéseivel és azok nyomán – mint egyéb forrásból is tudjuk - bizony a pokolra kell menni.

Sarkadi halála után, egy rövid ideig, de annál hevesebben folyó viták szereplői, még erősen a rendszerbe ágyazottan, nem a helyszínről, tehát nem a pokolból – ahol Sarkadi az utolsó nyolc-tíz évét töltötte – szólaltak meg, hanem a társadalmi kritikát bár nehezen, de sikeresen kikerülő lehetőség, az irodalomelmélet óvó-védő pajzsai mögül.

Életművét, minden elfogultság nélkül, a móríci próza nyilvánvaló folytatásának tekinthetjük, egy Móríczenál követehetlenebb társadalmi rend útvesztőiből folyamatosan kihátrálni igyekvő ember küzdelmeivel terhelten, amelyekben a minta, az előzmény, a móríci bölcsesség már nem elegendő. A hirtelen jött elismerések (József Attila-díj, Kossuth-díj) zavart okozhatnak egy fiatal (harmincas éveinek az elején) művész önértékében, szakmai környezetének megítélésében, elfogadásában és az utókor is nehezen tudta/tudja leválasztani az egyértelműen és rendkívülien magas irodalmi minőséget jelentő munkákat, annak politikai játéktereiről.

Színpadi művei közül néhány: A próféta, Hannibal, Lukrécia, Elektra, Kőműves Kelemen, Párbaj, Ház a város mellett, Oszlopos Simeon, Elveszett paradicsom,

Filmre alkalmazott művei: Körhinta, Dúvad, Elveszett paradicsom, Viharban, A gyáva, Bolond és szörnyeteg, Oszlopos Simeon.

Végül, újra Zoltán szavait idézve az Elveszett paradicsomból:

„...Minden krétai hazug – de ezt egy krétai mondta, tehát ez se igaz, szóval nem minden krétai hazug – akkor igaz lehet, tehát hazug...”

Sarkadi Imre 1921-ben, száz évvel ezelőtt született.

Arnóti András

Madách Színház

Telefon: 424-101, 428-348

VII., Izabella tér 2.

Szervezés: 224-756

1955. december 23-án, pénteken, este 7 órakor

ELŐSZÖR

SARKADI IMRE: SZEPTEMBER

Dráma 3 felvonásban

Darabíró: **Karényi Lajos**

Jelműtervező: **Minikowszky Erzsébet**

Szereplők:

Sipos

Siposné

Zsófi, lányuk

Sándor

Joska, fiuk

Pali

Gábor, Zsófi férje

Mari, Siposék menyéje

Bátori, szövetkezeti elnök

Vares, tanító

Pécsi Sándor

Vass Irma

Kátay Vanda

Bagyinszky János

Kozák László

Soós Imre

Basilides Zoltán

Horváth Teri

Horváth Ferenc

Ujláky László

Rendezte: **Horvai István**, kétszeres Kossuth-díjas művész

A Madách Színház az első színház, amely meghívta a nézőket

Magyarországi Népszínház Rt. Székhely: 1053. Budapest, V. ker. Széchenyi u. 18. Tel.: 204-200, 204-201, 204-202, 204-203, 204-204, 204-205, 204-206, 204-207, 204-208, 204-209, 204-210, 204-211, 204-212, 204-213, 204-214, 204-215, 204-216, 204-217, 204-218, 204-219, 204-220, 204-221, 204-222, 204-223, 204-224, 204-225, 204-226, 204-227, 204-228, 204-229, 204-230, 204-231, 204-232, 204-233, 204-234, 204-235, 204-236, 204-237, 204-238, 204-239, 204-240, 204-241, 204-242, 204-243, 204-244, 204-245, 204-246, 204-247, 204-248, 204-249, 204-250, 204-251, 204-252, 204-253, 204-254, 204-255, 204-256, 204-257, 204-258, 204-259, 204-260, 204-261, 204-262, 204-263, 204-264, 204-265, 204-266, 204-267, 204-268, 204-269, 204-270, 204-271, 204-272, 204-273, 204-274, 204-275, 204-276, 204-277, 204-278, 204-279, 204-280, 204-281, 204-282, 204-283, 204-284, 204-285, 204-286, 204-287, 204-288, 204-289, 204-290, 204-291, 204-292, 204-293, 204-294, 204-295, 204-296, 204-297, 204-298, 204-299, 204-300, 204-301, 204-302, 204-303, 204-304, 204-305, 204-306, 204-307, 204-308, 204-309, 204-310, 204-311, 204-312, 204-313, 204-314, 204-315, 204-316, 204-317, 204-318, 204-319, 204-320, 204-321, 204-322, 204-323, 204-324, 204-325, 204-326, 204-327, 204-328, 204-329, 204-330, 204-331, 204-332, 204-333, 204-334, 204-335, 204-336, 204-337, 204-338, 204-339, 204-340, 204-341, 204-342, 204-343, 204-344, 204-345, 204-346, 204-347, 204-348, 204-349, 204-350, 204-351, 204-352, 204-353, 204-354, 204-355, 204-356, 204-357, 204-358, 204-359, 204-360, 204-361, 204-362, 204-363, 204-364, 204-365, 204-366, 204-367, 204-368, 204-369, 204-370, 204-371, 204-372, 204-373, 204-374, 204-375, 204-376, 204-377, 204-378, 204-379, 204-380, 204-381, 204-382, 204-383, 204-384, 204-385, 204-386, 204-387, 204-388, 204-389, 204-390, 204-391, 204-392, 204-393, 204-394, 204-395, 204-396, 204-397, 204-398, 204-399, 204-400, 204-401, 204-402, 204-403, 204-404, 204-405, 204-406, 204-407, 204-408, 204-409, 204-410, 204-411, 204-412, 204-413, 204-414, 204-415, 204-416, 204-417, 204-418, 204-419, 204-420, 204-421, 204-422, 204-423, 204-424, 204-425, 204-426, 204-427, 204-428, 204-429, 204-430, 204-431, 204-432, 204-433, 204-434, 204-435, 204-436, 204-437, 204-438, 204-439, 204-440, 204-441, 204-442, 204-443, 204-444, 204-445, 204-446, 204-447, 204-448, 204-449, 204-450, 204-451, 204-452, 204-453, 204-454, 204-455, 204-456, 204-457, 204-458, 204-459, 204-460, 204-461, 204-462, 204-463, 204-464, 204-465, 204-466, 204-467, 204-468, 204-469, 204-470, 204-471, 204-472, 204-473, 204-474, 204-475, 204-476, 204-477, 204-478, 204-479, 204-480, 204-481, 204-482, 204-483, 204-484, 204-485, 204-486, 204-487, 204-488, 204-489, 204-490, 204-491, 204-492, 204-493, 204-494, 204-495, 204-496, 204-497, 204-498, 204-499, 204-500, 204-501, 204-502, 204-503, 204-504, 204-505, 204-506, 204-507, 204-508, 204-509, 204-510, 204-511, 204-512, 204-513, 204-514, 204-515, 204-516, 204-517, 204-518, 204-519, 204-520, 204-521, 204-522, 204-523, 204-524, 204-525, 204-526, 204-527, 204-528, 204-529, 204-530, 204-531, 204-532, 204-533, 204-534, 204-535, 204-536, 204-537, 204-538, 204-539, 204-540, 204-541, 204-542, 204-543, 204-544, 204-545, 204-546, 204-547, 204-548, 204-549, 204-550, 204-551, 204-552, 204-553, 204-554, 204-555, 204-556, 204-557, 204-558, 204-559, 204-560, 204-561, 204-562, 204-563, 204-564, 204-565, 204-566, 204-567, 204-568, 204-569, 204-570, 204-571, 204-572, 204-573, 204-574, 204-575, 204-576, 204-577, 204-578, 204-579, 204-580, 204-581, 204-582, 204-583, 204-584, 204-585, 204-586, 204-587, 204-588, 204-589, 204-590, 204-591, 204-592, 204-593, 204-594, 204-595, 204-596, 204-597, 204-598, 204-599, 204-600, 204-601, 204-602, 204-603, 204-604, 204-605, 204-606, 204-607, 204-608, 204-609, 204-610, 204-611, 204-612, 204-613, 204-614, 204-615, 204-616, 204-617, 204-618, 204-619, 204-620, 204-621, 204-622, 204-623, 204-624, 204-625, 204-626, 204-627, 204-628, 204-629, 204-630, 204-631, 204-632, 204-633, 204-634, 204-635, 204-636, 204-637, 204-638, 204-639, 204-640, 204-641, 204-642, 204-643, 204-644, 204-645, 204-646, 204-647, 204-648, 204-649, 204-650, 204-651, 204-652, 204-653, 204-654, 204-655, 204-656, 204-657, 204-658, 204-659, 204-660, 204-661, 204-662, 204-663, 204-664, 204-665, 204-666, 204-667, 204-668, 204-669, 204-670, 204-671, 204-672, 204-673, 204-674, 204-675, 204-676, 204-677, 204-678, 204-679, 204-680, 204-681, 204-682, 204-683, 204-684, 204-685, 204-686, 204-687, 204-688, 204-689, 204-690, 204-691, 204-692, 204-693, 204-694, 204-695, 204-696, 204-697, 204-698, 204-699, 204-700, 204-701, 204-702, 204-703, 204-704, 204-705, 204-706, 204-707, 204-708, 204-709, 204-710, 204-711, 204-712, 204-713, 204-714, 204-715, 204-716, 204-717, 204-718, 204-719, 204-720, 204-721, 204-722, 204-723, 204-724, 204-725, 204-726, 204-727, 204-728, 204-729, 204-730, 204-731, 204-732, 204-733, 204-734, 204-735, 204-736, 204-737, 204-738, 204-739, 204-740, 204-741, 204-742, 204-743, 204-744, 204-745, 204-746, 204-747, 204-748, 204-749, 204-750, 204-751, 204-752, 204-753, 204-754, 204-755, 204-756, 204-757, 204-758, 204-759, 204-760, 204-761, 204-762, 204-763, 204-764, 204-765, 204-766, 204-767, 204-768, 204-769, 204-770, 204-771, 204-772, 204-773, 204-774, 204-775, 204-776, 204-777, 204-778, 204-779, 204-780, 204-781, 204-782, 204-783, 204-784, 204-785, 204-786, 204-787, 204-788, 204-789, 204-790, 204-791, 204-792, 204-793, 204-794, 204-795, 204-796, 204-797, 204-798, 204-799, 204-800, 204-801, 204-802, 204-803, 204-804, 204-805, 204-806, 204-807, 204-808, 204-809, 204-810, 204-811, 204-812, 204-813, 204-814, 204-815, 204-816, 204-817, 204-818, 204-819, 204-820, 204-821, 204-822, 204-823, 204-824, 204-825, 204-826, 204-827, 204-828, 204-829, 204-830, 204-831, 204-832, 204-833, 204-834, 204-835, 204-836, 204-837, 204-838, 204-839, 204-840, 204-841, 204-842, 204-843, 204-844, 204-845, 204-846, 204-847, 204-848, 204-849, 204-850, 204-851, 204-852, 204-853, 204-854, 204-855, 204-856, 204-857, 204-858, 204-859, 204-860, 204-861, 204-862, 204-863, 204-864, 204-865, 204-866, 204-867, 204-868, 204-869, 204-870, 204-871, 204-872, 204-873, 204-874, 204-875, 204-876, 204-877, 204-878, 204-879, 204-880, 204-881, 204-882, 204-883, 204-884, 204-885, 204-886, 204-887, 204-888, 204-889, 204-890, 204-891, 204-892, 204-893, 204-894, 204-895, 204-896, 204-897, 204-898, 204-899, 204-900, 204-901, 204-902, 204-903, 204-904, 204-905, 204-906, 204-907, 204-908, 204-909, 204-910, 204-911, 204-912, 204-913, 204-914, 204-915, 204-916, 204-917, 204-918, 204-919, 204-920, 204-921, 204-922, 204-923, 204-924, 204-925, 204-926, 204-927, 204-928, 204-929, 204-930, 204-931, 204-932, 204-933, 204-934, 204-935, 204-936, 204-937, 204-938, 204-939, 204-940, 204-941, 204-942, 204-943, 204-944, 204-945, 204-946, 204-947, 204-948, 204-949, 204-950, 204-951, 204-952, 204-953, 204-954, 204-955, 204-956, 204-957, 204-958, 204-959, 204-960, 204-961, 204-962, 204-963, 204-964, 204-965, 204-966, 204-967, 204-968, 204-969, 204-970, 204-971, 204-972, 204-973, 204-974, 204-975, 204-976, 204-977, 204-978, 204-979, 204-980, 204-981, 204-982, 204-983, 204-984, 204-985, 204-986, 204-987, 204-988, 204-989, 204-990, 204-991, 204-992, 204-993, 204-994, 204-995, 204-996, 204-997, 204-998, 204-999, 204-1000

Előzetes: 4 forinttól 30 forintig

A színház első színház- és művelődési